
פרשת בשלה

פרק טו פסוק ב

עָזַי וְזַמְרַת יְהוָה לִי לִישׁוּעָה זֶה אֶלֶי וְאַנְוָהוּ אֶלֶי אָבִי וְאַרְמְמָנְהוּ:

רש"י

זֶה אֶלֶי: בְּכַבּוּדוֹ נִגְלָה עֲלֵיהֶם וְהָיוּ מֵרָאִין אוֹתוֹ בְּאַצְבָּעוֹ, רָאָתָה שְׁפָתָה עַל הַיָּם מָה שֶׁלֹּא רָאוּ נְבִיאִים.¹

מושג

רָאָתָה שְׁפָתָה עַל הַיָּם מָה שֶׁלֹּא רָאוּ נְבִיאִים.

Translation:

A maidservant on the Sea saw that which the prophets did not see².

Explanation:

The presence of Hashem by the splitting of the Sea was so clear that all saw it equally. This clarity, to the point of being able to point as if Hashem's presence was a physical entity, was not even achieved by the prophets³. This allowed all to reach a state of complete unity and to sing the שירה as one.

Looking in the Pasuk:

There are three parts of the Pasuk that require explanation. First: Why does Moshe say זֶה אֶלֶי and not אֶלֶי אֲבִי? Second: Why does the Pasuk separate my G-d and my father's G-d? Third: Why does it say זֶה אֶלֶי and by my father's G-d it changes to אֶלֶי אֲבִי⁴? Our Musag answers the first question. The Targum Yonnason⁵ explains that the infants who were nurtured by Hashem were the ones who recognized Hashem and pointed to Him. They together with all the people realized that even though Hashem had dealt with their fathers with מִידַת הַדִּין, they were the beneficiaries of מִידַת הַרַחֲמִים.

Musag Learning Outcomes:

Know:

a. When the Torah uses the word זֶה it refers to someone who is pointing to someone or something they see clearly. Thus in the שירה when they used the term זֶה אֶלֶי, it teaches that they all, including even a maidservant, saw Hashem with clarity that surpassed even the Neviim.

b. the term אֶלֶי אֲבִי refers to מִידַת הַרַחֲמִים, while אֶלֶי אֲבִי refers to מִידַת הַדִּין.

Understand: Hashem's revelation at ים סוף was so clear that it led to complete unity among the people, breaking down all social barriers, allowing even those on the lowest social level to sing in unison with all כלל ישראל. The people realized that even at times of דִּין, the harsh judgment which their fathers had experienced - אֶלֶי אֲבִי - they could clearly see the רַחֲמִים of Hashem - זֶה אֶלֶי.

Think: Picking up on the particular wording used in the שירה, including the use of the word זֶה, and the difference between the names אֶלֶי אֲבִי and אֶלֶי אֲבִי, one referring to the past relationship with Hashem and one referring to the present relationship, provides insight into the essence of Hashem's revelation at ים סוף.

1 See note #1

2 See note #2

3 See note #4

4 For a fourth question see Questions for further thought.

5 See note #3

NOTES

1. Rashi is difficult to read as he seems to be making two points, one that they pointed and second that a maidservant was able to see what the prophets could not. While these two points certainly compliment each other, as we will see in the wording of the Mechilta, it is somewhat strange that Rashi did not connect the two and say *שראתה שפחה* or *וראתה שפחה*.

The answer is found in the fact that Rashi is using two different sources, one that mentions the idea of pointing and a second which mentions what a maidservant saw. The first point is found in the *מדרש רבה* which teaches:

א"ר ברכיה בא וראה כמה גדולים יורדי הים, משה כמה נתחבט ונתחנן לפני המקום עד שראה את הדמות שנא' (שמות לג) הראני נא את כבודך א"ל הקדוש ברוך הוא לא תוכל לראות את פני, ובסוף הראה לו בסימן שנא' והיה בעבור כבודי, החיות הנושאות את הכסא אינן מכירות את הדמות ובשעה שמגיע זמנן לומר שירה הן אומרים באיזה מקום הוא אין אנו יודעות אם כאן הוא אם במקום אחר הוא אלא בכל מקום שהוא ברוך כבוד ה' ממקומו, ועולי הים כל אחד ואחד מראה באצבעו ואומר זה א-לי ואנוהו (שמות רבה פרשת בשלח פרשה כג סימן טו)

The second is found in the *מכילתא* which is the source for the second part of Rashi. It teaches:

זה א-לי: ר' אליעזר אומר מנין אתה אומר שראתה שפחה על הים מה שלא ראו ויחזקאל ושאר הנביאים שנאמר בהם וביד הנביאים אָדָמָה (הושע יב:יא) וכתוב נפתחו השמים וראתה מראות א-להים (יחזקאל א:א). משל למלך בשר ודם שננסס למדינה ועליו צפירה מקיפתו וגבורים מימינו ומשמאלו וחיילות מלפניו ומלאחריו והיו הכל שואלין אי זהו המלך מפני שהוא בשר ודם כמותם אבל כשנגלה הקדוש ברוך הוא על הים לא הוצרך אחד מהם לשאול אי זהו המלך אלא כיון שראוהו הכירוהו פתחו כולן פיהו ואמרו זה א-לי (מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דשירה פרשה ג)

Rashi combined the two Midrashim, first teaching that the word *זה* is used because they were pointing to someone they saw clearly, and afterwards Rashi adds that the clarity they experienced was not particular to only Tzadikim but to even the lowest of *שפחות* as well.

2. An interesting question that must be asked is how did the Mechilta know that even a *שפחה* saw the *שכינה*? Perhaps Moshe was speaking for the majority of the people, not all of them. The *שפתי חכמים* quotes the *גור אריה* who answers that the fact that the entire Pasuk is written in the singular led the Mechilta to understand that all saw equally, even a *שפחה*⁶. The *אור החיים הקדוש* echoes this thought in explaining the peculiar wording of *ויאמרו לאמר* found in *פסוק א'*. He writes:

פירוש שאמרו זה לזה לאמר, פירוש שיאמרו שירה יחד בלא בחינת השתנות והפרדה עד שיהיו כאיש אחד, הגם היותם רבים, ונתכוונו יחד ועשו כן, ואמרו אשירה לשון יחיד, כאילו הם איש אחד.

The lesson to be learned from the words of the Mechilta is that when the presence of Hashem is clear then all divisions between classes of people fall away. In effect, they were able to say as one in the singular, *לאמר*, and *זה א-לי*, only because they all clearly saw the Shechina. Conversely, division among Jews is a sure sign that the presence of Hashem is lacking.

3. Rashi writes that this level was not reached by the prophets, *מה שלא ראו נביאים*. As we will see this does not necessarily include *all* the Neviim. The Mechilta which is Rashi's source, says that the level was not reached by *יחזקאל ושאר הנביאים*⁷. The apparent exception would be Moshe Rabbeinu about whom the Torah writes: *וְלֹא־יָקָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ יְהוָה פְּנִים אֶל־פְּנִים: (דברים לד:י)*. The difference between Moshe and the other prophets is actually reflected in the fact that only by Moshe does the Torah quote his prophecies with the words *זה הדבר*, as Chazal state:

6 Another possible explanation is that it is difficult to understand why anyone would be pointing in the first place. After all, if indeed the sight of the *שכינה* was so apparent, no one should need to point (one only points in order to have others focus on an event they might otherwise miss)! However, if someone is surprised by what they saw they would point to exclaim their excitement. This, teaches the Mechilta, refers to the *שפחות*, who would indeed be quite shocked to be able to see the *שכינה* and thus would point to broadcast to all that they too had reached a level of Divine recognition.

7 The reason the Mechilta mentions *יחזקאל* and *שאר הנביאים* is because the two Pesukim the Mechilta brings to prove that the Neviim did not see Hashem clearly are found in *יחזקאל*, who is referring to himself, and in *הושע*, who is talking about his fellow Neviim. Rashi shortened the Mechilta and wrote simply *נביאים* since mentioning *יחזקאל ושאר* would require him to mention the continuation of the Mechilta, otherwise I would have no idea why *יחזקאל* was singled out. In any case neither the Mechilta, nor Rashi's commentary, intended to include Moshe Rabbeinu among the other Neviim.

אף על פי שכל הנביאים היו מתנבאים בכה אמר ה' נתוסף משה שנתנבא בזה הדבר, "זה הדבר אשר צוה ה'". (פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) במדבר פרשת מטות קלז:)

The above Midrash would thus include Moshe with those who saw Hashem with such clarity that they were able to 'point' and say זה⁸.

4. The Mechilta quoted above, which is Rashi's source, understands that all those present, including the maidservants, saw the שכניה in a way that led them to unequivocally proclaim זה א-לי, this is my G-d. However, the תרגום יונתן בן עוזיאל, explains differently⁹. He comments that those who were able to identify the שכניה did not do so as the result of a clear vision, but rather as the result of having had seen Him previously. These, he explains, were the children who had been born in the fields and abandoned there lest the Egyptians find them and kill them. These children were fed honey by Hashem himself and eventually returned to their mothers. These children stopped nursing when they saw the שכניה during the splitting of the Sea and pointed to Hashem saying, זה א-לי, this is the G-d who fed us. The Gemoroh in (יא:) concurs with this explanation:

וכיון שמגיע זמן מולדיהו, הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח, שנאמר: (שיר השירים ח) תחת התפוח עוררתיך וגו', והקב"ה שולח משמי מרום מי שמנקיר ומשפיר אותן... ומלקט להן שני עגולין אחד של שמן ואחד של דבש, שנאמר: (דברים לב) ויניקהו דבש מסלע ושמן וגו'... וכשנגלה הקב"ה על הים הם הכירוהו תחלה, שנאמר: זה א-לי ואנוהו.

According to Chazal, Hashem Himself fed the children! Even within the terrible hardship which typified the Egyptian exile, Hashem still related with an incredible amount of רחמים, personally providing the infants with the sweetness of honey. It is hard to find a more powerful Chazal with which one might teach the מידת הרחמים of Hashem. It also provides a fascinating insight into the remainder of the Pasuk; זה א-לי ואנוהו א-להי אבי וארמנו. The Ramban quotes the conclusion of the Mechilta we mentioned above:

במכילתא (בשלח ג) "א-לי, עמי נהג במדת רחמים, ועם אבותי במדת הדין, ומנין שאין א-לי אלא מדת רחמים, שנאמר א-לי א-לי למה עזבתי (תהלים כב ב), א-ל נא רפא נא לה (במדבר יב יג), א-ל ה' ויאר לנו (תהלים קיח כז). ואם כן יאמר זה א-לי, כי עמי הוא 'א-ל' בזה, כי יתעלה עם הרחמים להיות רחמן בדינו:

The Mechilta explains that the message conveyed by the people at ים סוף was that while Hashem had previously (אבי) appeared as א-להי, which represents מדת הדין, they now saw Hashem as א-לי, which represents מדת הרחמים. Who could better be the bearers of this message than those very same infants who Hashem had fed and nurtured? They truly understood the message the Ramban wrote above: זה א-לי ואנוהו א-להי אבי וארמנו, כי יתעלה עם הרחמים להיות רחמן בדינו, that even in times of harsh דין, Hashem acts with loving kindness¹⁰.

5. Questions for further thought:

- The Mechilta taught that the two names א-להי and א-לי, which seem very similar are understood to be opposite representations of Hashem's מידות. Why do you think this is so?
- According to the Mechilta, all said זה א-לי, even the maidservants. However according to the Gemoroh, it was said *only* by the infants, who were the only ones who recognized the שכניה. Where is this hinted to in the Pasuk?

8 For a full description of Moshe's special stature the Rambam writes:

ומה הפרש יש בין נבואת משה לשאר כל הנביאים שכל הנביאים בחלום או במראה ומשה רבינו מתנבא והוא ער ועומד שנאמר ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע הקול מדבר אליו, כל הנביאים על ידי מלאך, לפיכך רואים מה שהם רואים במשל וחידה, משה רבינו לא על ידי מלאך שנאמר פה אל פה אדבר בו, ונאמר ודבר ה' אל משה פנים אל פנים, ונאמר ותמונת ה' יביט כלומר שאין שם משל אלא רואה הדבר על בוריו בלא חידה ובלא משל, הוא שהתורה מעידה עליו במראה ולא בחידות שאינו מתנבא בחידה אלא במראה שרואה הדבר על בוריו. כל הנביאים יראים ונבהלים ומתמוגגין ומשה רבינו אינו כן הוא שהכתוב אומר כאשר ידבר איש אל רעהו כלומר כמו שאין אדם נבהל לשמוע דברי חבריו כך היה כה בדעתו של משה רבינו להבין דברי הנבואה והוא עומד על עומדו שלם, כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו משה רבינו אינו כן אלא כל זמן שיחפוץ רוח הקודש לובשתו ונבואה שורה עליו ואינו צריך לכיון דעתו ולהזדמן לה שהרי הוא מכוון ומזומן ועומד כמלאכי השרת, לפיכך מתנבא בכל עת שנאמר עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם, ובזה הבטיחו האל שנאמר לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עומד עמדי, הא למדת שכל הנביאים כשהנבואה מסתלקת מהם חוזרים לאהלים שהוא צרכי הגוף כלם כשאר העם, לפיכך אין פורשין מנשותיהם, ומשה רבינו לא חזר לאהלו הראשון לפיכך פירש מן האשה לעולם ומן הדומה לו ונקשרה דעתו לצור העולמים ולא נסתלק מעליו ההוד לעולם וקרן עור פניו ונתקדש כמלאכים. (הלכות יסודי התורה פרק ז הלכה ו)

9 תוקפן ורוב תושבתן דחיל על כל עלמאי י-י אמר במימריה והוה לי אלהא פרוק מן חדיי אמהון הוון ינקיא מחוון באצבעתהון לאבהתהון ואמרין דין הוא אלהא דהוה מוניק לן דובשא מן כיפא ומשח מן שמיר טינרא בעידן דאימן נפקן לאנפי ברא וילדן ושבקן יתן תמן ותשרד מלאכא ומסחי יתן ומלפף יתן וכדון נשבחיניה אלהא דאבהתן ונרומיניה:

10 This was particularly true at ים סוף as בני ישראל truly had no merit, as the Midrash teaches הללו עובדי עבודה זרה והללו מדת הרחמים claimed that the Jews deserved the same fate as the Egyptians. However, the מדת הרחמים prevailed, and thus עובדי ע"ז prevailed.